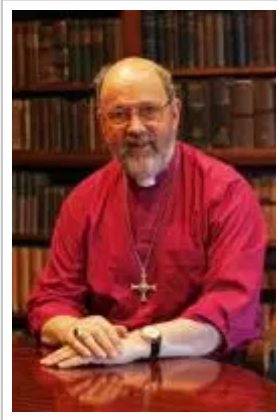

Co říká N. T. Wright? Stručná sonda do útrob nového pohledu na Pavla

Biblistika | 10.8.2015 @ 13.57

V minulém článku jsem zkritizoval svou starou absolventku a pokusil se narychlo dohnat deficit v chápání kontextu pavlovských studií na příkladu exegeze termínu spravedlnost Boží. Ukázal jsem, že Pavla lze nazírat buď v návaznosti na dědictví reformace (Barth, Bultmann a další) nebo tzv. „novým pohledem“ (Stendahl, Sanders, Dunn, Wright). V tomto článku se pokusím zodpovědět několik podstatných otázek, které osvětlí dopady nového pohledu na Pavla (dále jen NPP) na učení o připočtené spravedlnosti a teorii smíření. Pro přehlednost použiji pouze příkladu N. T. Wrighta jako prominentního zastávce NPP. Upozorňuji, že tento článek reflektuje bleskový průzkum provedený ve volné chvíli na dovolené u babičky v Rumunsku, že číst a chápat Wrighta není samozřejmé a že pavlovská studia nejsou mým oborem. Ocením proto každý feedback, který civilně (tj. nemilitantně) a věcně napraví mé případné bloudění nebo doplní mou případnou mezeru.

(1) Proč Pavel tolik hovořil proti tzv. „skutkům zákona“? Podle Wrighta tak činil ze dvou důvodů. Za prvé, skutky zákona nemohou nikoho ospravedlnit, protože ty představovaly příslušnost k Božimu lidu. To, co je Boží lid, ale Bůh redefinoval skrze věrnost Mesiáše. Pavel proto kritizoval židy, kteří nechtěli připustit, že by Bůh něco takového jako redefinici svého lidu mohl dopustit. Vysvětloval jim, že Bůh je stále věrný abrahamovské smlouvě a že ne navzdory tomu, ale právě proto zachraňuje pohany z víry v Krista. Skutky zákona jsou proto irelevantní. Za druhé, skutky zákona jsou antitezí hříchu a jako takové hřích obnažují¹. Domnívám se, že pro lepší pochopení věci se zde vyplatí uvést delší citaci.

Mým názorem zde bylo, že toto smluvní čtení Římanům 9,30–10,13 dává daleko lepší a přesnější smysl celé pasáži, než obvyklé reformační čtení, ať už to z luterské tradice s negativním názorem na zákon, nebo to z kalvínské tradice s názorem kladným. (Pokud bych si měl mezi oběma vybrat, zvolil bych kalvínskou, mám ale za to, že mnou nastíněný názor přesahuje oba.) Ospravedlnění z víry, tj. Boží současné prohlášení, že všichni, kdo věří, že Bůh vzkřísil Ježíše z mrtvých a kdo jej vyznávají jako svého Pána, jsou skutečnými členy obnovené smlouvy a je jim zajištěno finální spasení, patří z výše uvedených důvodů nevyhnutelně do Pavlovy vize jednoho jediného Božího plánu spasení skrze Izrael a tudíž skrze Mesiáše Izraele, pro všechny národy a nakonec pro celý kosmos².

(2) Jak vlastně funguje ospravedlnění z víry? Víra je podle Wrighta jak v původním židovském chápání, tak v Pavlově chápání, nutně spjata s poslušností. Wright poukazuje na to, že řecké slovo *pistis* lze přeložit jako „víra“ i jako „věrnost“. Podle Pavla proto platí, že stejně jako Žid prvního století plnil skutky zákona na znamení víry v Boží milost, kterou Bůh prokázal Izraeli ve své smlouvě, tak i křesťan má prokazovat naprostou poslušnost Kristu na znamení spolehnutí se na Boží věrnost. „Véra, byť v aktivním smyslu,“ píše Wright, „nikdy neznamená kvalifikaci ze strany člověka, ať už k přístupu do Boží rodiny nebo pro setrvání v ní.“ K tomu Wright dodává, že víra je „Bohem daná známka členství, nic víc, nic méně“³. Víra v Krista je tedy podle Wrighta součástí nové definice Božího lidu. Tato víra je zcela spjata s poslušností Kristu podobně, jako byla před tím spjata s poslušností zákonu. Víra jako taková není lidský superskutek, ale součást Bohem darované spravedlnosti, v níž se osvědčila spravedlnost Boží, čili Boží věrnost smlouvě.

(3) Jak je to s darovanou spravedlností? Nijak. Podle Wrighta spravedlnost Boží není spravedlností Krista, která je individuálně darovaná každému věřícímu. Poslyšme zde, co o spravedlnosti říká Wrightův sveřepý kritik John Piper a jak Wright reaguje:

... evangelium Kristovo zahrnovalo zvěst, že je zde spravedlnost, dokonalá poslušnost Ježíše Krista, která je nabízena zdarma všem skrze samotnou víru. A když víru obdrží, pak je tato spravedlnost připsána věřícímu jednou provždy.⁴

Wright zdůrazňuje, že vedle Piperových teologických předsudků stojí tato důležitá fakta: Za prvé, v centru doktríny ospravedlnění nestojí člověk, který něco přijímá, ale Ježíš, Mesiáš Izraele. Za druhé, doktrína ospravedlnění se opírá o Boží zaslíbení Abrahamovi, které vždy představovalo nosič volání po spáse celého světa. Za třetí, Pavlova obraznost v listu Římanům připomíná klasický židovský soud, u nějž je obžalovaný prohlášen za spravedlivého soudcem, nikoli učiněn

spravedlivým pomocí transfuze spravedlnosti od soudce. Toto soudní ospravedlnění není podloženo ani nějakým morálním skutkem Ježíše, ale prostě tím, že Bůh se jako soudce přiklonil na stranu člověka. Za čtvrté, ospravedlnění má eschatologický rozměr, což znamená, že současné ospravedlnění je součástí očekávání ospravedlnění budoucího, kdy Bůh napraví svět a vzkřísí svůj lid z mrtvých. Ospravedlnění tedy není, jak by řekl Piper, dokonané již v nynějším okamžiku lidského života⁵.

Soudní motiv hraje podle Wrighta ústřední roli v Pavlově učení o ospravedlnění. Tento Wrightův argument nelze shrnout lépe než přímou citací toho, co píše o třetí kapitole Římanům:

Musíme si nutně uvědomit, že „spravedlivý“ zde neznamená „morálně ctnostný“. Znamená to jednoduše, že soud rozhodl v jeho prospěch.

[...]

Všimněte si, co se na této scéně ze soudního dvora nestalo. Soudce neoblékl obžalovaného vlastní spravedlností. To se zde neděje. Nedal obžalovanému ani nic jako „spravedlnost Mesiáše“, a pokud ano, Pavel to ani nenaznačil. Soudce učinil to, že ve věrné smrti Mesiáše vynesl rozsudek nad hříchem, takže ti, kdo patří Mesiáši, ačkoli sami o sobě „bezbožní“ a bez ctnosti a zásluhy, si nyní vyslechli rozsudek: „ospravedlněn“⁶.

(4) Jaký dopad má NPP ve Wrightově podání na teorii smíření? Není těžké domyslet si, že zastánce NPP se nebude cítit nucen zastávat zástupnou smrt Krista za hřích člověka. NPP přeci tvrdí, že podle Pavla nedošlo ke změně způsobu spasení od zákonictví k milosti, ale k redefinici Božího lidu na základě předmětu poslušnosti. Židé byli poslušni zákonu na výraz věrnosti milostivé Boží smlouvě, křesťané jsou poslušni Kristu opět na výraz věrnosti milostivé Boží smlouvě. V centru smíření tedy podle NPP nemusí být a podle Wrighta skutečně není zástupná smrt za hřích člověka, ať už v podání teorie zástupného potrestání (kalvinisté) nebo vladařské teorie (arminiáni), ale teorie Christus Victor, která říká, že Kristus na kříži především zvítězil nad silami zla⁷. Zlo je podle Wrighta absencí dobra. Jako takové je nebezpečné podobně jako díra v silnici. Je to doslova „morální a duchovní ekvivalent černé díry“⁸. Wright zde zdůrazňuje, že různé teorie smíření jsou pouze abstrakce reálných časoprostorových událostí, které lze pomocí teorie pochopit, ne nahradit. I ostatní teorie podle Wrighta proto hrají svou roli. Římanům 8,3 podle něj skutečně obsahuje motiv trestní spravedlnosti. V tomto bodě však Wright upozorňuje, že dělící čára mezi dobrem a zlem prochází samotným středem člověka a trestní neboli zástupný prvek evangelia spočívá právě v tom, že Kristus zvítězil nad mým zlem pro mne a namísto mne⁹.

Kladné zhodnocení nového pohledu?

NPP je mi celkem sympatický. Chápu všechna podezíravě zdvižená obočí. Nepopírám, že jde o téma k diskusi a že bude potřeba promýšlení teologického přínosu NPP. Nejtvrďší kritice NPP čelí ze strany konzervativních kalvinistů. K nezdobě reformovaných kritiků je potřeba uvést, že jejich doktrína o předurčení je do značné míry závislá na teorii zástupného potrestání. Domnívám se, že právě z tohoto důvodu nemohou D. A. Carson, John Piper a další teologové reformované provenience přijít NPP na chuť. Vlajkový arminian Roger Olson je vůči Wrightovi daleko přívětivější¹⁰. Pokládá jej za tzv. „postkonzervativního“ teologa, tj. takového, který byl schopen oprostít se od dogmatických předpokladů evangelikálního konzervatismu a číst Písmo svěžím způsobem. S tímto Olsonovým názorem souhlasím a za sebe přidávám pět kladů NPP, jak mi při průzkumu přicházely na mysl.

1. Potlačuje „gnostické“ pojetí víry. Je to Bůh, kdo ve své věrnosti zachraňuje. Nezachraňuje nás naše poznání evangelia jako duchovního principu, kterým lze získat Boží spravedlnost.
2. Otevírá se prostor komplexnějšímu pohledu na smíření. Již nejsme nuceni hovořit pouze o zástupné oběti. Nejsme nuceni ani vyškrtnout ji.
3. Zahazuje se onen „spor“ Pavla a Jakuba. Podle NPP mezi Pavlem a Jakubem žádné „napětí“ mezi vírou a skutky neexistovalo.
4. Snižuje závislost na odkazu Augustina a Luthera. Augustinova diskuse s Pelagiem a Lutherova diskuse s Erasmem je podle mého názoru přinutila k zacházení do extrémních poloh. Augustinovo realistické učení o dědičném hříchu, jímž bil Pelagia, je nekompatibilní s rámcem NPP, které, jak předpokládám, bude nakloněno židovskému pojetí. Podobně Lutherovo radikální odmítnutí podílu lidské vůle na spolupráci s Boží milostí, jímž odmítal Erasma, neodpovídá konceptu NPP. Nejde zde o to, že by měli být Augustin a Luther zdiskreditováni. Jen o to, že je potřeba chápat je v dynamice „akce vyvolává reakci“ a nespoléhat na ně při psaní moderní teologie.

5. Bere v potaz dobové pozadí. E. P. Sanders, jeden z prvních protagonistů NPP, začal svou práci historickou studií judaismu prvního století. S podivem zjistil, že historická data neposkytují oporu Pavlově biblickému podání judaismu jako zákonického náboženství, kterou do té doby nabízela klasická reformační škola. To, co pak Sanders svým příklonem k NPP učinil, je pouze upřednostnění historických dat před teologickými předsudky. Budeme toho také schopni?

1. Wright, Justification, 118
 2. Wright, Justification, 246–7
 3. Wright, What Saint Paul Really Said, 160
 4. Piper, The Future of Justification, 9
 5. Wright, Justification, 10–13
 6. N. T. Wright, Justification, 206
 7. Wright, Evil and the Justice of God, kap. „Evil and the Crucified God“
 8. Wright, Evil and the Justice of God, kap. „Imagine There's No Evil“
 9. Wright, Evil and the Justice of God, kap. „Evil and the Crucified God“
 10. Viz články [N. T. Wright and the New Perspective on Paul](#) a [N. T. Wright and Justification](#) na Olsonově blogu.
-

<https://selah.diet/biblistika/co-rika-n-t-wright-strucna-sonda-do-utrob-noveho-pohledu-na-pavla/>